

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА РЕФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОЇ СФЕРИ

©2022 БУБЕНКО П. Т., БУБЕНКО О. П.

УДК 332. 64.01
JEL: H54; H59; O18; O33

Бубенко П. Т., Бубенко О. П. Інноваційна складова реформування підприємств житлово-комунальної сфери

У статті зазначено, що системна модернізація та інноваційний розвиток підприємств сфери житлово-комунального господарства (ЖКГ) є складовою частиною реформування всього соціально-господарського комплексу країни, що має розгалужену структуру складових елементів, а в самому процесі реформування задіяні переважно техніко-технологічні й організаційно-економічні фактори впливу. Вдосконалено понятійний апарат процесів модернізації та подальшого інноваційного розвитку, зокрема визначення поняття «системна модернізація», що дозволяє долучити до його складу структури, процеси та власне умови якісних перетворень підприємств ЖКГ. Розвинуто науковій складовій системного уявлення про ЖКГ як об'єкт реформування, що має економіко-просторову організацію, характеризується стабільним ринком споживачів, замкнутістю виробничого циклу і тісними зв'язками з територіальною інфраструктурою, що, своєю чергою, створює передумови для формування інтегрованого механізму кластерної взаємодії підгалузевих секторів ЖКГ у моделі національної інноваційної системи. Доведено, що монополна форма виробництва, яка властива більшості підприємств сфери ЖКГ, є явищем зі значними протиріччями, що формуються в соціумі, на ринку та в інноваційній сфері. Розв'язати ці протиріччя можна лише двома способами – державним регулюванням діяльності природної монополії або розвитком ринкових відносин і конкуренції. Тому потребує суттєвого вдосконалення система державного регулювання природних монополій. Оновлення теоретичних поглядів зовсім не відмінює реально діючих монополій. І доки ті реально існують, завдання державного регулювання природної монополії залишається актуальним, ще й надзвичайно складним. Воно полягає в стимулюванні підприємств до виробництва більшого обсягу продукції з меншими витратами, при одночасній відмові (повній або частковій) від встановлення монополних цін і монополного статусу. З іншого боку, держава підтримує тенденції розвитку конкурентного середовища. Отже, зроблено висновок, що державне регулювання, з одного боку, та впровадження конкурентних умов господарювання підприємств ЖКГ – з іншого, є нагальною вимогою часу, причому це має відбуватися в різних формах і на засадах системного наукового аналізу соціально-економічних факторів корисності послуг для населення.

Ключові слова: підприємство, житлово-комунальне господарство, інноваційний розвиток, галузевий монополізм, конкуренція, ринкові відносини, системна модернізація.

Рис.: 2. **Бібл.:** 10.

Бубенко Павло Трохимович – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу проблем науково-технічного та економічного прогресу регіону, Північно-Східний науковий центр НАН і МОН України (вул. Багалия, 8, Харків, 61002, Україна)

E-mail: pavlobubenko@gmail.com

Бубенко Олексій Павлович – кандидат економічних наук, директор МП «Ракета-принт» (вул. Плеханівська, 112, Харків, 61001, Україна)

E-mail: raketakh@gmail.com

UDC 332. 64.01
JEL: H54; H59; O18; O33

Bubenko P. T., Bubenko O. P. The Innovative Component of Reforming the Housing and Communal Services Enterprises

The article states that the systemic modernization and innovative development of enterprises in the field of housing and communal services is an integral part of the reform of the entire socioeconomic complex of the country, which has an extensive structure of the constituent elements, and in the reform process are involved mainly technical, technological, organizational and economic factors of influence. The conceptual apparatus of modernization processes and further innovative development is improved, in particular, the definition of the concept of «systemic modernization», which allows to include in its composition the structure, processes and the very conditions of qualitative transformations of housing and communal services enterprises. The scientific components of the systemic idea of housing and communal services as an object of reform, which has an economic and spatial organization, is characterized by a stable market of consumers, the closed production cycle and close ties with the territorial infrastructure, which, in turn, creates prerequisites for the formation of an integrated mechanism for the cluster interaction of sub-sectors of housing and communal services in the model of the national innovation system. It is proved that the monopoly form of production, which is inherent in most enterprises in the housing and communal services sector, is a phenomenon with significant contradictions that are formed in society, in the market and in the innovation sphere. These contradictions can be resolved only in two ways – by the governmental regulation of the activities of a natural monopoly or by the development of market relations and competition. Therefore, the system of the governmental regulation of natural monopolies requires significant improvement. The renewal of theoretical views does not dispose real monopolies. And as long as they really exist, the task of governmental regulation of the natural monopoly remains relevant, and also extremely difficult. It consists in stimulating enterprises to produce a larger volume of products with lower costs, while refusing (full or partial) from establishing monopoly prices and monopoly status. On the other hand, the State supports the trends in the development of a competitive environment. Thus, it is concluded that governmental regulation, on the one hand, and the introduction of competitive conditions for the management of housing and communal services enterprises on the other hand, are an urgent requirement of time, and this should take place in various forms and on the basis of a systemic scientific analysis of socioeconomic factors of the usefulness of services for the population.

Keywords: enterprise, housing and communal services, innovative development, sectoral monopolism, competition, market relations, systemic modernization.

Fig.: 2. **Bibl.:** 10.

Bubenko Pavlo T. – D. Sc. (Economics), Professor, Head of, Department of Problems of Scientific, Technical and Economic Progress of the Region, North-East Research Center NAS and MES of Ukraine (8 Bahaliia Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: pavlobubenko@gmail.com

Bubenko Oleksii P. – PhD (Economics), Director SE «RaketaPrint» (112 Plekhanivska Str., Kharkiv, 61001, Ukraine)

E-mail: raketakh@gmail.com

Житлово-комунальне господарство, як провідна галузь забезпечення гарантованого законодавчими актами рівня життя населення України, має виняткове соціально-економічне значення. Увагу науковців до проблематики підприємств ЖКГ підсилює той факт, що більшість заходів з їх реформування поки що малоефективні, і цьому є свої організаційні та загальноекономічні причини. Але свій негативний відбиток у досить повільний процес трансформації вносить і фактор слабкого впливу науки, незавершеність і застарілість положень існуючої науково-методологічної бази, яка в нових умовах мала б стати дійовим засобом пошуку та упровадження ефективних шляхів інноваційного розвитку таких підприємств.

Світовою практикою діяльності підприємств ЖКГ досить ґрунтовно опрацьовано та апробовано різні схеми та моделі інвестиційної, тарифної та дотаційної політики, сформовані інституційні правила та інфраструктури, які відслідковують і підтримують процес адаптації їх діяльності до сучасних умов, але численні наукові дослідження вкрай фрагментарно висвітлюють механізми та засоби виведення цих підприємств з кризового стану, і здебільшого через те, що головна концепція таких досліджень побудована на ідеях державного програмування та державної підтримки, всупереч реальним потребам і можливостям саморозвитку об'єктів ЖКГ у мінливих умовах сучасного ринку.

Дослідженню проблем житлово-комунальних підприємств присвячено чимало наукових досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних учених-економістів. Серед зарубіжних учених, які вивчали такі проблеми, слід відзначити Т. Ді Лоренцо (*T. J. Di Lorenzo*) [1], Елая Р. Т. (*R. T. Ely*) [2], Х. Грея (*H. M. Gray*) [3], Г. Джарелла (*G. A. Jarrell*) [4], В. Прімо (*W. Priemeaux, Jr.*) [5].

Проблематику підприємств ЖКГ досліджували та відображали у своїх працях і вітчизняні науковці: О. Димченко [6], О. Карлова [7], Т. Качала [8], Г. Оніщук [9], О. Поважний [10].

Треба зазначити, що вітчизняна наукова думка досконало досліджує й опрацьовує переважно лише існуючі негативи фінансово-господарської діяльності житлово-комунальних підприємств – критичний рівень зносу основних фондів, фінансові негаразди, неспроможність споживачів послуг своєчасно їх сплачувати тощо.

Проте численні наукові праці вкрай фрагментарно висвітлюють наукові механізми та методи виведення підприємств галузі з кризового стану, і здебільшого через те, що головна концепція таких досліджень побудована на ідеях державного програмування та державної підтримки, всупереч реальним потребам і можливостям саморозвитку об'єктів ЖКГ у мінливих умовах сучасного ринку. Останнє зумовлює високу актуальність досліджень за означеною проблематикою.

Метою статті є подальший розвиток теоретико-методичних положень стосовно системної модернізації та подальшого розвитку підприємств житлово-комунальної сфери, опанування ними сучасних ефективних практик господарювання та перехід на стійку траєкторію інноваційного зростання.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку позначився небезпечний розрив між двома взаємозв'язаними сторонами суспільно-господарського життя: інтеграційним розвитком системи об'єктивних соціально-економічних відносин і надмірною диференціацією процесу наукового відображення окремих аспектів цієї системи.

З одного боку, підприємства сфери ЖКГ органічно тяжіють до інтеграційної взаємодії з іншими сферами господарсько-економічної системи, поза якою немислиме її ринкове перетворення. З іншого боку, наукове забезпечення цієї сфери вкрай слабо представлене пов'язаною сукупністю уявлень і понять. Колишне визначення «ЖКГ», яке породжене в умовах жорстко детермінованої адміністративної системи, перетворилося на конгломерат розрізних понять, і тому новий концепт наукового супроводження реформування підприємств житлово-комунальних послуг, як органічного елементу сучасної соціальної економіки, ще необхідно створити.

Вузьке трактування парадигми наукової теорії позиціонується в рамках класичного питання з теорії пізнання (гносеологія) про відношення мислення до буття. А оскільки наукове відношення мислення до буття полягає в дослідженні буття, тобто у відображенні проблематики реформування підприємств ЖКГ у відповідних наукових категоріях, то адекватним вмістом відношення мислення до буття органічно виступає відношення методу дослідження до його предмета.

Узагальнюючи наведені вище міркування, можна дійти висновку, що визначаючи основні складові ресурси реформування житлово-комунальних підприємств, необхідно кваліфікувати і саму стратегію їхнього перетворення, як стратегію інерційної локалізації, з виділенням таких інструментів, що використовуються для реалізації цієї стратегії.

1. Поступовий відхід держави з фінансово-ресурсної підтримки процесів виробничо-господарської діяльності підприємств ЖКГ, що здійснюється вже протягом трьох минулих десятиліть.
2. Практично стовідсоткове перекидання фінансово-інвестиційного тягаря реформування підприємств галузі на плечі споживачів житлово-комунальних послуг.
3. Такий, що не виправдав себе, акцент на численні державні програми реформування підприємств сфери ЖКГ, яким хронічно бракувало коштів на їх реалізацію.

4. Асиметрична фінансово-інвестиційна участь у реформуванні підприємств ЖКГ місцевих органів влади та територіальних громад, що володіють величезною інфраструктурою та концентрують у своєму територіальному просторі більшість сервісних організацій, проте не мають у своєму розпорядженні фінансових ресурсів, відповідних масштабу таких перетворень.
5. Сегментування ринку житлово-комунальних послуг на основі виділення в ньому базового (обов'язкового) та надбудовного (додаткового) сегментів з формуванням різних складових державної та галузевої політики.

Реалізація такого інструментарію на практиці призвела до затяжної системної кризи, причому не лише підприємств ЖКГ, яка була обумовлена двома взаємопов'язаними чинниками:

- ✦ інерційною підпорядкованістю як самих господарських структур, так і систем управління ними, сформованим цінностям, інститутам і механізмам розвитку індустріального суспільства;
- ✦ сформоване ще в минулому часовому періоді стійке ігнорування державною системою управління глобальних тенденцій до інноваційного оновлення як матеріально-технічної бази виробництва, так і самої системи управління.

І тому якщо лібералізація економіки в країнах – лідерах світового розвитку була орієнтована на забезпечення постіндустріальної інноваційної трансформації соціально-економічних відносин, тобто на змістовний бік назрілих перетворень, то так звана модернізація національної економіки, включаючи й сферу ЖКГ, виявилася спрямованою лише на ринкову її лібералізацію, тобто на формальний бік трансформаційного процесу. Природно, що в обох випадках мали місце діаметрально протилежні способи взаємодії форми і змісту в ході такого перетворення.

У першому випадку ліберальна форма сприяла становленню та розвитку якісно нового змісту економічних відносин, коли перевага віддавалася інноваційним за своєю сутністю, перетворенням, а в другому – стала своєрідною декларативною формою, під оболонкою якої не відбулася змістовної трансформації старої індустріальної технологічної основи, а також відповідних цій основи господарського потенціалу, інноваційних механізмів управління та розвитку.

Таким чином, у першому випадку постіндустріальна трансформація, провідним чинником якої виступає інтелектуальний капітал, знання та вміння працівників, привела до прискорення розвитку соціальної економіки, поза якою неможливо забезпечити розширене відтворення інтелектуального капіталу.

У другому випадку відбулося діаметрально протилежне – спочатку держава ініціювала свій вихід із партисипативної економіки, залишивши підприємства без обігових коштів, інвестицій, сформованих і законодавчо закріплених прав власності, а потім, побачивши масштаб зумовлених таким кроком суспільних витрат і загроз, намагалася сформувати своєрідний механізм компенсації, в основі якого перебував і продовжує перебувати застарілий примат вертикалі державного управління [8].

Ще одним проблемним питанням на шляху інноваційної модернізації підприємств ЖКГ є монопольний статус більшості з них. Існують різні тлумачення монополії [1; 2], але суттєвим у них залишається те, що під визначенням «монополія» розуміється пануюче положення на ринку однієї фірми (монополіста); об'єднання декількох фірм, що домінують на ринку; надання державою одній або декільком фірмам виключного права здійснення певного виду діяльності. Тому для створення рівних конкурентних умов господарювання має бути обґрунтована та реалізовуватися стратегія змін у монопольній інституціональній системі підприємств і організацій та їх рівноправна участь в інноваційному економічному процесі [3–5].

Останнім часом міцні позиції монопольного статусу багатьох вітчизняних суб'єктів ЖКГ дещо змінилися, з'явився конкурентний ринок, започатковано процес демонополізації. До нього можна віднести постачання питної води, послуги, пов'язані з технічним і санітарним обслуговуванням житлового фонду, такі комунальні послуги, як вивезення сміття, експлуатація ліфтів, поточний ремонт житлового фонду. Але системного характеру процес демонополізації ще не набув, оновлення економічних відносин, зокрема запровадження конкурентних засад, носить несистемний характер, у зв'язку з чим відстеження позитивних результатів теж не здійснюється повною мірою: бракує інтеграційних моделей і систем управління підприємствами ЖКГ і дієвої практики їх реалізації.

Успішне розв'язання цих проблем вимагає одночасного розвитку двох складових: державного регулювання на відповідних монопольних ринках і безбиткового саморозвитку господарюючих структур ЖКГ з метою збалансування інтересів держави, власне суб'єктів природних монополій і споживачів житлово-комунальних послуг.

Орган державного регулювання діяльності природних монополій має забезпечити захист інтересів споживачів в отриманні ними комунальних послуг належної якості, створити умови для ефективного функціонування суб'єктів природних монополій, залучення інвестицій у розвиток житлово-комунальних підприємств (рис. 1).

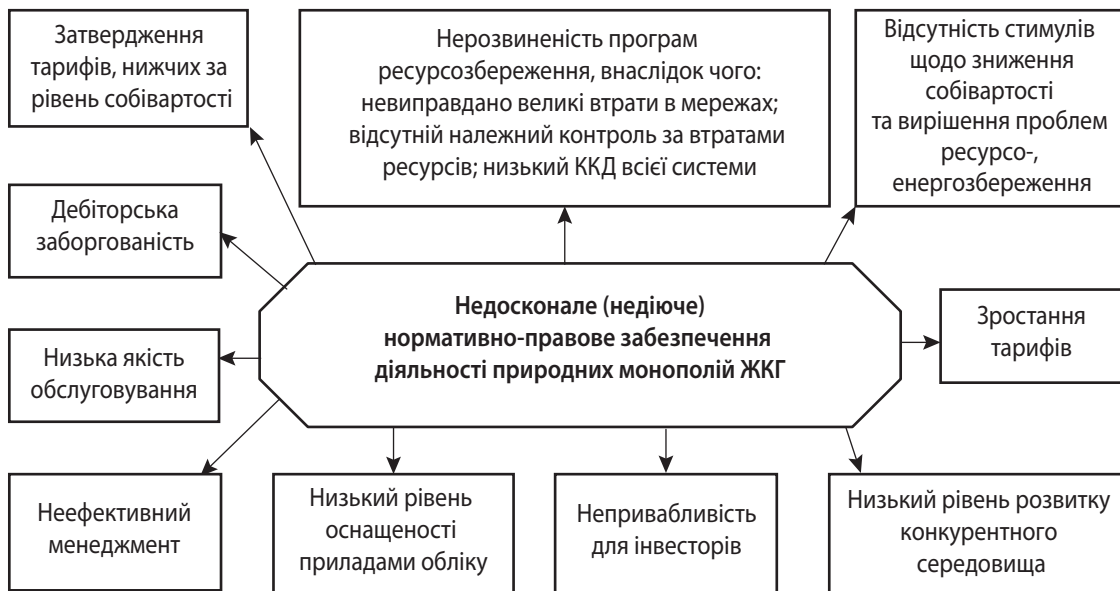

Рис. 1. Проблеми державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сфері ЖКГ [9]

Отже, система державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій на ринку комунальних послуг потребує істотного вдосконалення. Регулювання природних монополій повинне бути гнучким і відповідати технологічним змінам.

Прийнято виділяти чотири етапи розвитку галузей, що надають комунальні та суспільні послуги, які в основному і є природними монополіями. Як правило, першим називають період народження галузі, на другому етапі має місце швидке зростання, третій етап – це період стабільності та зрілості галузі. На четвертому етапі відбувається або її кардинальна трансформація, або зникнення з економічного поля діяльності. Тому природна монополія є тільки на перших трьох етапах, на четвертому – проходять трансформаційні процеси. На перших двох етапах регулювання сприяє розвитку галузі, на третьому та четвертому етапах – державне регулювання здебільше зводиться до захисту підприємства-монополіста від можливої конкуренції, тому його вплив має бути обмеженим. У цьому випадку і виникає потреба в дерегулюванні.

Ще однією особливістю вітчизняних природних монополій є існування дуже високих вхідних інвестиційних бар'єрів у галузь, які мають місце для підприємців-інвесторів, котрі бажають розширювати свій бізнес у сфері ЖКГ-послуг. Наявність єдиного виробника, у якого ефект від масштабу виробництва занадто великий, визначає той розмір капіталу, який буде достатнім для входження у галузь. Збереження ж свого монопольного положення не тільки на ринку послуг природної монополії, але й на ряді ринків суміжних підприємств, як правило, пояснюється турботою про споживачів, необхідністю зниження цін, стратегічною значущістю монополіста для економіки країни. На практиці, однак, ціни залишаються

досить високими та знижуються лише в результаті адміністративного тиску. В нових умовах цей тиск підсилює сам соціум. Таким чином, монопольній формі виробництва та надання послуг вітчизняними підприємствами ЖКГ властиві значні протиріччя, які формуються як у самій цій сфері, так і в соціумі, на ринку комунальних послуг та в інноваційній сфері. Розв'язати такі протиріччя можливо лише двома шляхами – дієвим державним регулюванням природної монополії або розвитком ринкових конкурентних відносин у цій сфері.

Світовою практикою успішно апробовано впровадження таких організаційних форм демонополізації підприємств ЖКГ через залучення приватного капіталу (рис. 2).

При укладанні контракту на виконання робіт комунальне підприємство делегує виконання певних функцій приватній компанії на певний період часу. Загальна відповідальність за надання послуг залишається за державним підприємством, але фактично робота виконується приватною компанією. Як правило, такі контракти укладаються на проведення досліджень, будівництво виробничих потужностей, нарахування платежів, експлуатацію та технічне обслуговування мереж трубопроводів, водоочисних споруд та опалювального устаткування.

Переваги: простота підготовки та реалізації; можливість вирішення багатьох типів завдань; часткова залежність від приватного підприємця; використання досвіду сторонніх фахівців.

Недоліки: більш висока оплата праці, ніж у разі виконання робіт своїми силами; низький рівень відповідальності приватних компаній; система цих заходів не вирішує проблеми в цілому.

Аналогічно контракту на виконання робіт при укладанні контракту на управління комунальне під-

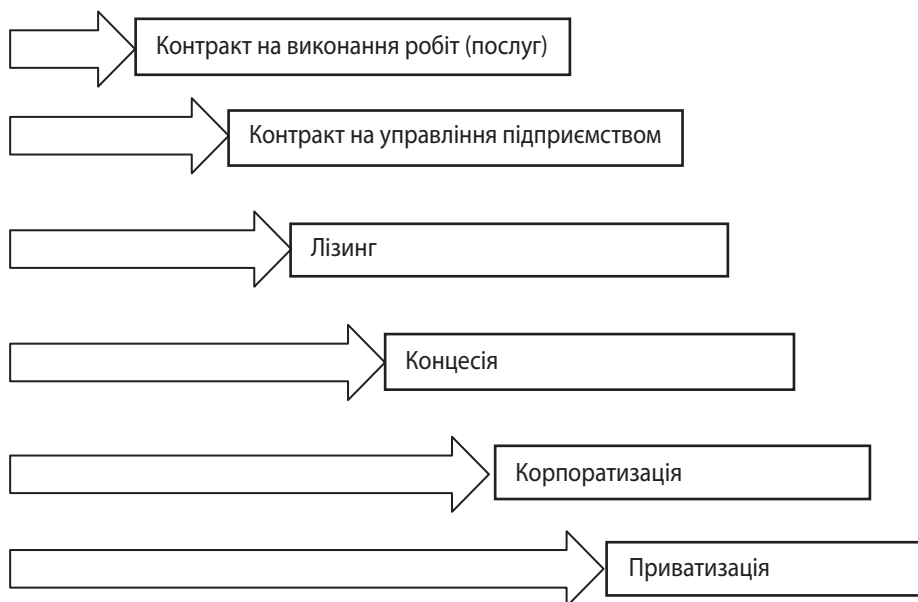

Рис. 2. Форми залучення приватного сектора у процес монополізації підприємств ЖКГ [6]

приємство покладає на приватну компанію відповідальність за виконання всіх завдань, пов'язаних з управлінням роботою підприємства. Оскільки послуги приватної компанії оплачуються здебільшого у фіксованому розмірі, вона бере на себе більший комерційний ризик, ніж у попередньому випадку. Приватна компанія може нести витрати на дрібний ремонт і незначну реконструкцію устаткування. Зазвичай контракти цього типу є середньостроковими (5–10 років).

У деяких випадках приватна компанія може сформувати колектив керівних працівників, які управлятимуть окремими напрямками діяльності комунального підприємства з використанням наявних ресурсів і працівників. В інших випадках приватна компанія використовує власний персонал для забезпечення функціонування технологічних систем комунальних підприємств згідно з визначеними контрактом вимогами.

Недоліки: відсутність нормативної бази; більш високий ризик комунального підприємства та приватної компанії; залежність від кваліфікації спеціалістів приватної компанії; більш висока оплата, ніж якщо б робота виконувалася своїми силами; низький рівень відповідальності приватних компаній.

За договором лізингу приватна компанія за встановлену плату отримує ексклюзивне право на експлуатацію даних потужностей, як правило, на тривалий період (20–30 років). Компанія здійснює експлуатацію та технічне обслуговування системи, ремонт, незначну реконструкцію, нарахування та збирання платежів. Приватна компанія бере на себе значний комерційний ризик тому, що за відсутності дотацій прибуток можна отримати, лише якщо над-

ходження від оплати послуг споживачами перевищать витрати й амортизаційні відрахування [6]. Державна установа залишається власником підприємства й у більшості випадків відповідає за здійснення капітальних інвестицій.

Недоліки: недосконала нормативна база; більш високий фінансовий ризик приватної компанії через необхідність розраховувати тільки на кошти, зібрані від надання послуг, без державної підтримки; залежність від кваліфікації спеціалістів приватної компанії.

Як і у випадку лізингу, при укладанні договору концесії держава надає приватній компанії ексклюзивне право на експлуатацію системи комунальних послуг на обумовлений період (зазвичай, 20–30 років). Приватна компанія оплачує державі надане їй право (розмір плати, як правило, фіксований) і погоджується задовольняти обумовлені договором вимоги до показників роботи. При цьому на концесіонера покладається також фінансування певних капіталовкладень, у тому числі капіталовкладень у розширення мереж, реконструкцію, заміну основних фондів, як це визначено договором концесії. Після закінчення договору концесії все майно повертається відповідному державному органу.

Переваги: можливість мобілізації інвестиційного капіталу; більший досвід сторонніх фахівців; можливість застосування технологічних, управлінських інновацій, що сприяє зменшенню витрат, поліпшенню обслуговування; високий рівень відповідальності приватного підприємця, який базується на фінансових важелях, приток приватних капіталів.

Недоліки: складність реалізації, недосконалість нормативно-правової бази; необхідність залучення великих обсягів додаткових коштів для реалізації передачі підприємства до концесії; більш високий

фінансовий ризик приватної компанії через необхідність розраховувати тільки на кошти, зібрані від надання послуг, без державної підтримки.

Процес корпоратизації є проміжним для підготовки підприємства до приватизації, однак з метою стабілізації роботи, поліпшення управління та інвестиційної діяльності окремі підприємства можуть бути корпоративізовані без проведення їх подальшої приватизації.

Переваги: можливість мобілізації інвестиційного капіталу завдяки емісії акцій; відповідальність перед органами місцевого самоврядування; можливість застосування технологічних, управлінських інновацій, що сприяє зменшенню витрат, поліпшенню обслуговування; необхідність проведення ретельної інвентаризації майна, впровадження корпоративної моделі управління.

Недоліки: складність реалізації через недосконалість нормативно-правової бази; необхідність залучення великих обсягів додаткових коштів для реалізації процесу корпоратизації; більш високий фінансовий ризик приватної компанії через необхідність розраховувати тільки на кошти, зібрані від надання послуг, без державної підтримки; значні бюрократичні перешкоди.

Приватизація може бути частковою, коли на ринку продається певна частка акцій підприємства, або повною, коли одному чи кільком інвесторам продається все підприємство. В Україні приватизацією займається Фонд державного майна, міські комітети з управління комунальним (муніципальним) майном.

При цьому використовуються такі форми приватизації:

- ✦ ліквідація підприємства та реалізація його активів на аукціоні;
- ✦ викуп майна, що здано в оренду;
- ✦ купівля-продаж підприємства;
- ✦ перетворення підприємства в акціонерне товариство з подальшим продажем акцій.

У житлово-комунальному господарстві першочерговій приватизації підлягають: житловий фонд, експлуатаційні підприємства житлово-комунального господарства, що включають підприємства ліфтового, готельного, зеленого господарства, ритуального обслуговування, благоустрою населених пунктів, ремонтно-будівельних, а також за погодженням з Кабінетом Міністрів України й експлуатаційні підприємства водопровідного, каналізаційного та теплового господарства.

Не підлягають приватизації підприємства міського електротранспорту, об'єкти інженерної інфраструктури та благоустрою міст, включно з мережами, спорудами, обладнанням, що пов'язано з виробництвом і забезпеченням споживачів ресурсами життєзабезпечення: водою, теплом, відведенням та очисною стічних вод, а також крематорії та кладовища.

У процесі приватизації підприємства державні органи можуть разом із приватними інвесторами створювати спільні підприємства (акціонерні компанії).

Переваги: можливість мобілізації інвестиційного капіталу; можливість застосування технологічних, управлінських інновацій, що сприяє зменшенню витрат, поліпшенню обслуговування; необхідність ретельної інвентаризації.

Недоліки: обмеженість реалізації завдяки недосконалість нормативно-правової бази; необхідність залучення великих обсягів додаткових коштів для реалізації процесу приватизації; соціальний ризик; бюрократичні перешкоди, недостача практичного досвіду.

ВИСНОВКИ

У статті розглянуто поточну ситуацію та запропоновано окремі теоретико-методичні положення стосовно системної модернізації та подальшого розвитку підприємств житлово-комунальної сфери, опанування ними сучасних ефективних практик фінансово-господарської діяльності та переходу на стійку траєкторію інноваційного зростання. На сьогоднішній день житлово-комунальне господарство залишається однією із найслабших ланок національної економічної системи. Головною причиною цього є те, що підприємства галузі безнадійно відстали в реалізації інноваційних інструментів господарювання та впровадженні конкурентних ринкових відносин.

Отже, перспективами подальшого науково-пошуку постають завдання розробки та реалізації ефективного практичного інструментарію, який би дозволив прискорити темпи структурних змін, оновити матеріально-технічну базу виробництва й управлінські важелі впливу на зміст і характер інноваційної модернізації. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Di Lorenzo T. J. The Origins of Antitrust: An Interest-Group Perspective. *International Review of Law and Economics*. 1985. Vol. 5. Iss. 1. P. 73–90. URL: <http://mason.gmu.edu/~trustici/LAW108/The%20Origins%20of%20Antitrust-%20An%20Interest%20Group%20Perspective.pdf>
2. Ely R. T. *Monopolies and Trusts*. Davidson Press, 2013. 298 p.
3. Gray H. M. The Passing of the Public Utility Concept. *The Journal of Land and Public Utility Economics*. 1940. Vol. 16. No. 1. P. 8–20. DOI: <https://doi.org/10.2307/3158751>
4. Jarrell G. A. The Demand for State Regulation of the Electric Utility Industry. *The Journal of Law and Economics*. 1978. Vol. 21. No. 2. P. 269–295. DOI: <https://doi.org/10.1086/466921>
5. Primeaux W., Jr. *Direct Electric Utility Competition: The Natural Monopoly Myth*. New York: Praeger, 1985. 312 p.
6. Димченко О. В. Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектуван-

- ня, управління : монографія. Харків : ХНАМГ, 2009. 356 с.
7. Карлова О. А. Теорія і практика розвитку інфраструктури міста : монографія. Харків : Форт, 2010. 280 с.
 8. Качала Т. М. Житлово-комунальне господарство в системі міського комплексу : монографія. Київ : Наукова думка, 2008. 416 с.
 9. Онищук Г. І. Проблеми розвитку міського комплексу України: теорія і практика : монографія / за ред. С. І. Дорогунцева. Київ : Науковий світ, 2002. 439 с.
 10. Наукові засади реформування і розвитку житлово-комунального господарства : монографія / О. С. Поважний, В. В. Дорофієнко, І. М. Осипенко та ін. Черкаси : Брама-Україна, 2010. 331 с.

REFERENCES

- Di Lorenzo, T. J. "The Origins of Antitrust: An Interest-Group Perspective". *International Review of Law and Economics*, vol. 5, iss. 1 (1985): 73-90. <http://mason.gmu.edu/~trustici/LAW108/The%20Origins%20of%20Antitrust-%20An%20Interest%20Group%20Perspective.pdf>
- Dymchenko, O. V. *Zhytlovo-komunalne hospodarstvo v reformatsiinomu protsesi: analiz, proektuvannia, upravlinnia* [Housing and Communal Services in the Reformation Process: Analysis, Design, Management]. Kharkiv: KhNAMH, 2009.
- Ely, R. T. *Monopolies and Trusts*. Davidson Press, 2013.
- Gray, H. M. "The Passing of the Public Utility Concept". *The Journal of Land and Public Utility Economics*, vol. 16, no. 1 (1940): 8-20.
DOI: <https://doi.org/10.2307/3158751>
- Jarrell, G. A. "The Demand for State Regulation of the Electric Utility Industry". *The Journal of Law and Economics*, vol. 21, no. 2 (1978): 269-295.
DOI: <https://doi.org/10.1086/466921>
- Kachala, T. M. *Zhytlovo-komunalne hospodarstvo v systemi miskoho kompleksu* [Housing and Communal Services in the System of the City Complex]. Kyiv: Naukova dumka, 2008.
- Karlova, O. A. *Teoriia i praktyka rozvytku infrastruktury mista* [Theory and Practice of City Infrastructure Development]. Kharkiv: Fort, 2010.
- Onyshchuk, H. I. *Problemy rozvytku miskoho kompleksu Ukrainy: teoriia i praktyka* [Problems of Development of the Urban Complex of Ukraine: Theory and Practice]. Kyiv: Naukovyi svit, 2002.
- Povazhnyi, O. S. *Naukovi zasady reformuvannia i rozvytku zhytlovo-komunalnoho hospodarstva* [Scientific Bases of Reforming and Development of Housing and Communal Services]. Cherkasy: Brahma-Ukraina, 2010.
- Primeaux, W., Jr. *Direct Electric Utility Competition: The Natural Monopoly Myth*. New York: Praeger, 1985.